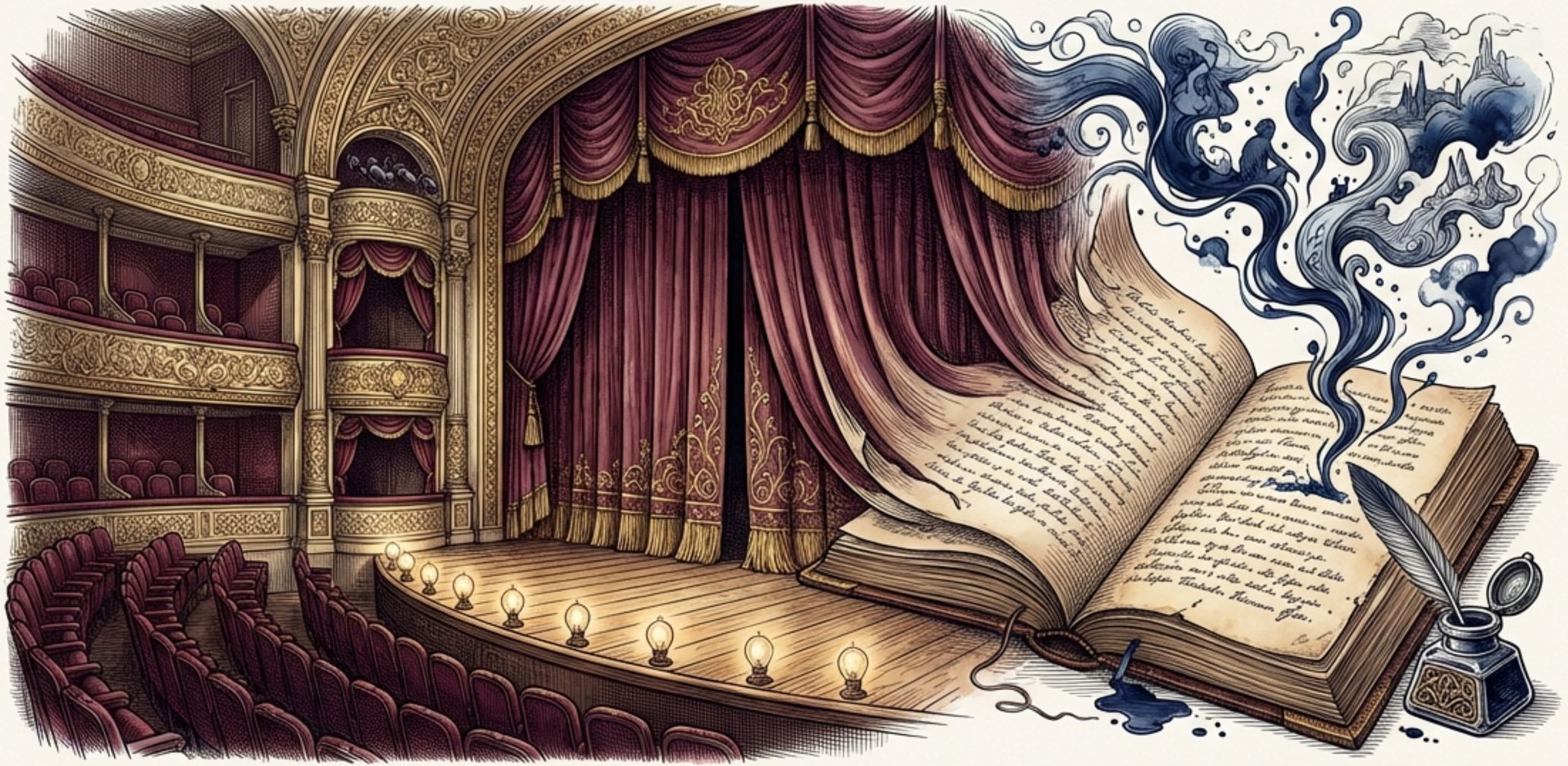
Tanzimat Tiyatrosu: Sahneden Sayfaya Bir Yolculuk

Batı Tiyatrosunun Doğuşu ve İki Perdelik Dönüşümü

NotebookLM

Prolog: Yeni Dönem İçin Yeni Bir Sahne

Tanzimat Fermanı ile başlayan Batılılaşma süreci, toplumsal fikirleri yaymak için yeni ifade biçimlerini zorunlu kıldı. Tiyatro, bu ihtiyaca en doğrudan cevap veren tür oldu.

Geleneksel seyirlik oyunların (Ortaoyunu, Meddah) yerini, halkı eğitme ve modern fikirleri aşılama amacı güden Batılı tarzda bir sahne almaya başladı.

Bu dönemde tiyatro, bir ‘medeniyet göstergesi’ ve ‘eğlencelerin en faydalısı’ olarak görülüyordu.

Modernleşme | Halkı Eğitme | Medeniyet Göstergesi | Geleneksel ve Modern Sentezi

NotebookLM

Perde I: Sahne Milletin Okuludur

İlk Metin: Şinasi ‘Şair Evlenmesi’ ile Perdeyi Açıyor

Öncü Rolü: Şinasi, Batılı anlamda ilk yerli tiyatro metnini kaleme alarak modern Türk tiyatrosunun temelini atmıştır.

Eser: Şair Evlenmesi (1860): Tek perdelik bir töre komedisidir. Tercüman-ı Ahval gazetesinde yayımlanmış, aynı yıl kitap olarak basılmıştır.

Tema: Görücü usulü evliliğin sakıncaları, rüşvet ve yozlaşmış din adamları gibi toplumsal sorunları mizahi bir dille eleştirir. Başkahramanları Müştak Bey ve Kumru Hanım’dır.

Teknik: Geleneksel Türk Tiyatrosu (Ortaoyunu) ile Batı komedisi (Moliere tarzı) arasında bir sentez oluşturur.

Batılı Anlamda Yazılan İlk Tiyatro Eseri

NotebookLM

En Faydalı Eğlence: Namık Kemal Sahnede Coşku Yaratıyor

Felsefesi:

Tiyatroyu “eğlencelerin en faydalısı” olarak tanımlamış ve halkın eğitilmesinde bir okul olarak görmüştür. Tiyatro hakkındaki görüşlerini “Celalettin Harzemşah Mukaddimesi"nde detaylıca açıklamıştır.

> “Tiyatro, eğlencelerin en faydalısıdır.”

Öne Çıkan Eserler:

Vatan yahut Silistre (1873): Edebiyatımızda sahnelenen ilk tiyatro eseridir. Kırım Savaşı'ndaki Silistre savunmasını, İslam Bey ve Zekiye'nin aşkı etrafında anlatır. Sahnelendiğinde halkta büyük bir coşku ve vatanseverlik dalgası yaratmış, yazarın Magosa'ya sürülmesine neden olmuştur.

Zavallı Çocuk: Görücü usulüyle yaşlı bir adamla evlendirilen genç bir kızın trajedisini işler.

Gülnihal: Baskı ve zulme karşı isyan temasını ele alır.

Celalettin Harzemşah: İslam birliği düşüncesini işleyen, okunmak için yazılmış 15 perdelik devasa bir eserdir.

NotebookLM

Tiyatroyu Anadolu'ya Taşıyan Adam: Ahmet Vefik Paşa

Kurumsallaştırma Rolü: Bursa Valiliği sırasında kendi adına bir tiyatro binası yaptırarak tiyatroyu İstanbul'un dışına taşımış ve devlet memurlarını tiyatroya gitmeye teşvik etmiştir. Türkçülük akımının öncülerindendir.

Sanat Anlayışı: Klasisizm akımından etkilenmiştir. Özellikle Fransız komedi yazarı Moliere'den yaptığı çeviri ve 'adaptasyon'larla tanınır. Evrensel temaları Türk toplum yapısına ve diline başarıyla uyarlamıştır.

Önemli Uyarlamaları (Moliere'den):

Zor Nikah
Zoraki Tabip
Tabib-i Aşk

Tabib-i Aşk
Meraki (Hastalık Hastası)
Kadınlar Mektebi

Diğer Çalışmaları:

- Türkçeden Türkçeye ilk sözlük denemesi olan 'Lehçe-i Osmani'yi ve 'Şecere-i Türki' çevirisini yapmıştır.

NotebookLM

Sahnenin Diğer Ustaları: Mizah, Ahlak ve Tarih

Direktör Ali Bey (Karakter Komedisi)

- Tiyatro ve mizah alanındaki çalışmalarıyla tanınır.
- Diyojen dergisindeki yazılarıyla mizahın öncülerindendir.
- Batılı tarzda karakter komedisinin ilk örneklerini vermiştir.
- **Eserleri:** *Geveze Berber, Kokona Yatıyor, Misafir-i İstiskal* (telif komediler); *Ayyar Hamza* (Moliere'den uyarlama).
- **Diğer:** İlk mizahi sözlük 'Lehçetü'l Hakayık'.

Ahmet Mithat Efendi (Popüler Eğitimci)

- 'Milli Dram'
- 'Milli Dram' terimini ilk kullanan yazardır.
- Tiyatroyu halkın sorunlarını doğrudan işleyen bir araç olarak görmüştür.
- **Eserleri:** *Eyvah* (Batılılaşmanın aileye etkisi), *Çerkez Özdenler* (Çerkezlerin yaşam tarzını anlatan 'Milli Dram', Gedikpaşa Tiyatrosu'nun kapatılmasına neden olmuştur).

Şemsettin Sami (Ahlaki Temalar)

- Tiyatroyu ahlaki bir eğitim aracı olarak konumlandırır.
- **Eserleri:** *Besa yahut Ahde Vefa* (Arnavut kültüründeki 'söz verme' kavramı ve kan davası), *Gave* (Demirci Gave efsanesinden yola çıkarak özgürlük teması).

NotebookLM

Ara Sahne: Değişen Rüzgârlar ve Kapanan Perde

Metin: Namık Kemal'in sürgünü ve özellikle Ahmet Mithat Efendi'nin 'Çerkez Özdenler' oyununun yarattığı etki, sarayı endişelendirdi. Oyunun özgürlükçü fikirleri yaydığı ve azınlıkları kışkırttığı düşüncesiyle, dönemin en önemli sahnesi olan Gedikpaşa Tiyatrosu (Osmanlı Tiyatrosu) 1884'te yıktırıldı.

Sonuç: Artan siyasi baskı (İstibdat Dönemi) ve sansür, toplumsal eleştiri yapan oyunların sahnelenmesini imkânsız hale getirdi. Buna tepki olarak yeni nesil sanatçılar, 'Sanat toplum içindir' anlayışından uzaklaşarak 'Sanat sanat içindir' felsefesine yöneldi. Tiyatro, artık bir eylem alanı değil, bir hayal ve metin alanı olacaktı.

NotebookLM

Perde II: Sahne Hayal İçindir

Kural Tanımayan Dâhi: Abdülhak Hamit ve ‘Okunmak İçin Tiyatro’

Felsefesi: Tiyatrolarını açıkça “oynanmak için değil, okunmak için” yazdığını belirtmiştir. Bu nedenle eserleri sahne tekniğine tamamen aykırıdır: gerçekleştirilmesi imkânsız dekorlar, aşırı uzun diyaloglar ve karmaşık olay örgüleri içerir.

Sanat Anlayışı: Shakespeare ve Victor Hugo gibi romantiklerden etkilenmiştir. Tiyatroları savruk, karmaşık ve tezatlarla doludur. O, kurallar içinde “kuralsız bir üstad” olmuştur. Sosyal konulardan çok bireyin tutkularına ve psikolojik tahlillere odaklanmıştır.

Oynanmak için değil, okunmak için.

NotebookLM

Hamit'in Zengin Mirası: Nazım, Tarih ve Egzotik Dünyalar

Biçimsel Yenilikler

- **Aruzla Yazılan İlk Tiyatro:** *Eşber* (Büyük İskender ile Pencap Hükümdarı Eşber'in mücadelesi)

- **Heceyle Yazılan İlk Tiyatro:** *Nesteren* (Corneille'in *Le Cid* eserinden esinlenen bir aşk hikayesi)

- Yazdığı 21 tiyatro eserinin tamamı dram türündedir.

Tematik Çeşitlilik

- **Tarihi Konular:** *Tarık, İlhan, Turhan, Hakan*

- **Egzotik Mekanlar:** *Duhter-i Hindu* (Hindistan'da geçen, sömürgecilik eleştirisi), *Finten* (19. yy İngiltere'sinde geçen entrika dolu bir eser), *Macera-yı Aşk* (Orta Asya). Hamit'e göre tiyatro, bilineni değil, bilinmeyen hayatları ve muhteşem tarihi olayları anlatmalıdır.

- **Yerli Konular:** Sadece *Sabr ü Sebat* ve *İçli Kız* yerli konuları işler.

NotebookLM

Köprü Kurucu: Recaizade ve Romantik Dramın Doğuşu

Geçiş Figürü: II. Dönem'in öncüsü olmasına rağmen tiyatro eserleri, I. Dönem'in sahne tekniğine olan bağlılığı ile II. Dönem'in 'sanat için sanat' anlayışı arasında bir köprü kurar. Tiyatronun hem göze hem kulağa hitap etmesi gerektiğini savunur.

Öne Çıkan Eserler:

- "**Afife Anjelik (1870):** Edebiyatımızdaki ilk romantik dram kabul edilir. Kocasının yokluğunda uşağının saldırısına direnen bir kadının hikayesidir." ✧
- **Çok Bilen Çok Yanılır:** En yetkin oyunu kabul edilen, modern tiyatro özelliklerini taşıyan başarılı bir komedidir. Konusunu Binbir Gündüz Hikâyeleri'nden alır.
- **Vuslat (1874):** Esir bir kızın dramını anlatırken, evlilikte gençlerin söz hakkı olması gerektiği temasını işleyerek Namık Kemal'in *Zavallı Çocuk* eseriyle tematik bir bağ kurar.
- **Atala:** Chateaubriand'ın romanından tiyatroya uyarlanan ilk denemedir.

Romantik dramın ilk adımları, sahne ile sayfa arasındaki köprüde atıldı.

NotebookLM

Ortak Temalar, Farklı Sahneler: Kadın, Aile ve Toplum

Ana Fikir: Görücü usulü evlilik ve kadınların yaşadığı trajediler, Tanzimat tiyatrosunun ortak temasıdır. Ancak bu tema, iki dönemde farklı amaçlarla ve tekniklerle ele alınmıştır.

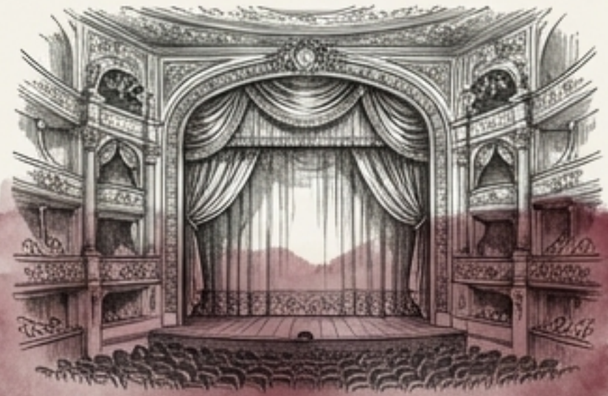
Perde I (Toplumsal Eleştiri)	Köprü (Sosyal Mesele)	Perde II (Bireysel Dram)
Eser: Namık Kemal - *Zavallı Çocuk* **Yaklaşım:** Toplumsal bir sorunu (görücü usulü evliliği) doğrudan eleştirir. Amacı halkı bilinçlendirmek ve bir ders vermektir. Karakterler, bir tezi savunmak için vardır.	**Eser:** R. M. Ekrem - *Vuslat* **Yaklaşım:** Yine sosyal bir meseleyi (evlilikte gençlerin kararı) ele alır, ancak romantik dram özellikleri göstermeye başlar.	**Eser:** Abdülhak Hamit - *İçli Kız* **Yaklaşım:** Toplumsal eleştiri arka plana itilir. Odak noktası, karakterin iç dünyası, psikolojik çöküşü ve bireysel tutkularıdır. Amaç, sanatsal bir etki yaratmaktır.

NotebookLM

Tanzimat Tiyatrosu’nun İki Perdelik Mirası

I. Dönem (1860-1876) - Sahne İçin

- **Amaç:** Sanat toplum içindir. Halkı eğitmek, vatan sevgisi aşılamak.
- **Dil:** Dönemine göre sade, konuşma diline yakın.
- **Teknik:** Sahnelenmeye uygun, oynanmak için yazılmıştır.
- **Etki:** Toplumsal ve politik etki yaratmıştır.
- **Öncüler:** Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Vefik Paşa.

II. Dönem (1876-1896) - Sayfa İçin

- **Amaç:** Sanat sanat içindir. Bireysel tutkuları ve estetik kaygıyı yansıtmak.
- **Dil:** Sanatlı, ağır, konuşma dilinden uzak.
- **Teknik:** Sahnelenmeye uygun değil, okunmak için yazılmıştır.
- **Etki:** Edebi ve biçimsel yenilikler getirmiştir.
- **Öncüler:** Abdülhak Hamit Tarhan, Recaizade Mahmut Ekrem.

NotebookLM

Sınavdan Önce: Anahtar Kavramlar ve ‘İlk’ler

İlk Yazılan Tiyatro: *Şair Evlenmesi* - Şinasi

İlk Sahnelenen Tiyatro: *Vatan yahut Silistre* - Namık Kemal

İlk Romantik Dram: *Afife Anjelik* - Recaizade Mahmut Ekrem

Aruzla Yazılan İlk Tiyatro: *Eşber* - Abdülhak Hamit Tarhan

Heceyle Yazılan İlk Tiyatro: *Nesteren* - Abdülhak Hamit Tarhan

“Eğlencelerin En Faydalısı”: Namık Kemal

‘Okunmak İçin Tiyatro’: Abdülhak Hamit Tarhan

Moliere Uyarlamaları (Adaptasyon): (Adaptasyon): Ahmet Vefik Paşa

Karakter Komedisi: Direktör Ali Bey

‘Milli Dram’ Terimi: Ahmet Mithat Efendi

Bursa Tiyatrosu: Ahmet Vefik Paşa

Celalettin Harzemşah Mukaddimesi: Namık Kemal’in tiyatro görüşleri

NotebookLM

Teşekkürler

NotebookLM

Ek: Eser Özetleri ve Ana Karakterler

- **Şair Evlenmesi** (*Şinasi*): Batılılaşmış aydın Müştak Bey'in, sevdiği Kumru Hanım yerine onun çirkin ablası Sakine Hanım'la evlendirilmeye çalışılmasını anlatan bir töre komedisidir.
- **Vatan yahut Silistre** (*Namık Kemal*): Gönüllü olarak Silistre savunmasına katılan İslam Bey ile onu erkek kılığında takip eden sevgilisi Zekiye'nin vatan ve aşkları uğruna verdikleri mücadeleyi anlatır.
- **Çok Bilen Çok Yanılır** (*R. M. Ekrem*): Maraş Kaymakamı Edip Efendi'nin, kurnazlığıyla Halep Valisi'ni alt etmeye çalışırken kendi kurduğu tuzağa düşmesini konu alan bir komedidir.
- **Zavallı Çocuk** (*Namık Kemal*): 14 yaşındaki Şefika'nın, sevdiği Ata'yı bırakıp ailesinin zoruyla 70 yaşındaki bir Paşa ile evlendirilmesinin trajedisidir.
- **İçli Kız** (*A. H. Tarhan*): Annesinin borçları yüzünden sevmediği zengin bir adamla evlenmek zorunda kalan Sabiha'nın yaşadığı içsel çatışmaları ve bunalımı anlatır.

NotebookLM